

Vítejte v (jediné možné) škole

Pro více než sto tisíc patnáctiletých je dnešní 1. září jiné než ta předchozí: nastupují na novou střední školu. O škole se přitom rozhodovalo již letos na jaře, a to často v nejistém, nervy drásajícím přijímacím řízení. Důvody byly dva: výrazný nesoulad mezi poptávkou žáků a nabídkou středních škol, doplněný o velmi riskantní systém přijímacího řízení.

Jiná škola, než si přáli

Oficiální statistiky ještě nejsou k dispozici, ale karty byly rozdány podobně jako v předchozích letech. Do prvních ročníků gymnázií tak nastupuje okolo 20 %, na střední odborné školy a učiliště po 40 % žáků. I nadále tak v mezinárodních srovnáních budeme vyčnívat; v tom dobrém i méně dobrém. Potěšující je, že skoro každému mladému člověku se v Česku dostane více než jen základní devítileté vzdělání. To ani v současné Evropské unii ještě není úplná samozřejmost. Smutné je, že mnoho zdejších patnáctiletých se musí smířit s jiným typem školy, než si přálo, a méně náročným, než pro který má intelektuální dispozice. Nakolik jsou žáci a jejich rodiče s výsledkem jarních přijímaček spokojeni a nakolik střední školy odpovídají jejich studijním předpokladům, to se z běžných oficiálních statistik nikdo nedozví. Naštěstí to lze zjistit díky mezinárodnímu šetření OECD zvaném PISA, které se uskutečnilo na jaře roku 2003 i v Česku. V něm patnáctiletí nejen odpovídali na postojové otázky, ale byli také testováni v základních intelektuálních dovednostech. Připomeňme, že patnáctiletí Češi (a jejich základní školy) v tomto mezinárodním srovnání dopadli poměrně dobře. Šetření však prokazuje donedávna spíše tušený a kvantitativně nepodložený výrazný nesoulad mezi ambicemi a dispozicemi patnáctiletých na straně jedné a středoškolskou vzdělávací nabídkou na straně druhé.

Dlouho škrcená nabídka

Připravovaná studie Nerovné šance na vzdělání, již chystá k vydání nakladatelství Academia, ukazuje, že až 40 % nastupujících chlapců-učňů z velkých obcí by mělo dostatečné dispozice ke studiu střední odborné školy s maturitou. I z chlapců-učňů v menších obcích je to téměř 33 %. Chlapci na učilištích představují téměř pětinu všech patnáctiletých, takže jde o obrovský promarněný lidský potenciál. Podobná situace je u žáků a žákyň středních odborných škol. Minimálně 30 % z nich má na gymnaziální studia, kterého se jim však v důsledku dlouhodobě škrcené nabídky nedostalo. I zde jsou diskrepance mezi nabídkou a poptávkou výrazně větší ve velkých městech. Významnou roli tu má historický vývoj. Zatímco podíl vysokoškolsky vzdělané populace ve velkých univerzitních městech během posledních padesáti let rostl (to jak se absolventi místních univerzit usazovali a zakládali rodiny), míst na tamějších gymnáziích přibývalo pomaleji. Těžko dnes zjistíme, zda šlo o záměr či neschopnost centrální plánovací komise v dobách komunismu. Velkou díru na vzdělávacím trhu částečně zacelila nestátní gymnázia, ale jejich rozvoj byl státem od druhé poloviny 90. let výrazně brzděn. Tentokrát šlo zřejmě o

kombinaci politicko-úřednického záměru a neschopnosti. Uvedený nesoulad mezi poptávkou a nabídkou potvrzují také názory rodičů patnáctiletých. Kvantitativní zjištění samozřejmě nepostihují možné nedostatky základních škol při formování ochoty žáků a celé společnosti k dalšímu vzdělávání. Pokud mají někteří kritici pravdu, že v době přechodu žáků na střední školy bývá už u řady jedinců předem rozhodnuto, bez ohledu na středoškolskou vzdělávací nabídku, potom je nesoulad mezi vzdělávací nabídkou a poptávkou na úrovni středních škol ještě větší, než ukazuje PISA.

Dvě traumata

Tento nesoulad dělá z přijímacího řízení na střední školy traumatizující zážitek. Mezi podáním přihlášky a zápisem na školu totiž zákon postavil velice nejisté přijímací řízení. Rodiče a žáci na jaře museli vybrat v prvním kole jedinou školu, na kterou se žák pokoušel dostat. Výsledkem byl přechod na střední školu plný nejistoty a náhod, kde se za špatný odhad tvrdě platilo budoucí životní kariérou. Ti, kteří dnes nastupují na střední školu, která není jejich šálkem čaje, se s tím musí smířit a poprat se s osudem. Těm mladším na základních školách zbývá naděje, že pro zmíněné problémy budou mít budoucí parlamenty a vlády větší pochopení. Bylo by totiž nanejvýš nešťastné, aby k traumatizujícímu přijímání na vysoké školy, které též nedokážou uspokojit rostoucí poptávku po vzdělání, se přidalo ještě další drama v podobě rozhodování o studiu na střední škole.

Autor: Daniel Münich, autor je zástupcem ředitele CERGE-EI